

MICHAEL BRUZE SKRIVER OM BARNVISANS UTVECKLING

Om man sätter örat intill de svenska barnvisor som sjungits genom tiderna utkristalliserar sig ett mönster. Visst kan det vara så att man sjungit enbart för nöjets skull, musicerandet har givit sångaren - och i förekommande fall även lyssnaren - en stunds underhållning, men väl dolt bakom det klingande materialet döljer sig en text som kan vara både uppfostrande, pedagogisk, lärorik, filosofisk och av rena nonsensslaget.

Märta Netterstad (1982) ger i sin avhandling *Så sjöng barnen förr* en översiktskarta på det barnmusikaliska landskapet, såsom det visat sig i 337 olika sångböcker för åldrarna sju till tolv år. Hon har sedan samlat och analyserat 28 000 texter som täcker ett tidsspänn på 130 år. Resultatet är fascinerande.

En tiondel av det samplade materialet är så kallade **andliga sånger**, kristna sånger som trots sin innerliga och stillsamma ton sällan är direkt anpassade till barn. Men visst har vi som är lite äldre sjungit både *Morgon mellan fjällen* och *Tryggare kan ingen vara*, fastän vi inte alltid förstått innebörden i texten.

De **sedelärande sångerna** vill förmedla en uppmaning till ett visst moraliskt beteende och en viss inställning till livet och medmänniskan. En text som tidigare var flitigt förekommande i flera sångböcker var Fredrika Bremers *Tre gyllne regler*. Flitig var! och du skall vinna / helsa, munterhet och bröd / Vägen till ditt hjerta finna / då ej ledsnad eller nöd. I de följande verserna får vi veta att man ska hålla ordning, spara och vara from.

De sedelärande sångerna avtar i början av 1900-talet. Men den uppfostrande attityden fanns kvar, inte sällan som en uppmaning: Var kärleksfull, var vänlig mot dina syskon små / och äro de ej snälla, var snäll mot dem ändå.

De **fosterländska sångerna** önskar hylla landet, konungen, flaggan, hembygden och modersmålet. Kategorin är vanlig mellan 1880 och 1920. Många av sångerna var även anpassade för barn. I sångboken *Rytmiska lekar och visor* från 1948 kan vi läsa: Olle hissar flaggan opp / ... / högt i topp / Honnör för flaggan, honnör för kungen / hurra, hurra..

Tillsammans med **natur- och årstidssånger** hör **folkvisorna** till den mest frekventa sångkategorin. Innan förra sekelskiftet kan man ana en viss tveksamhet till att ta med folkvisorna i sångsamlingar på grund av att texterna inte alltid var lämpliga för barn. Inte sällan skrev man nya, barnanpassade, texter till de kända visorna.

Sångelekar är folkliga danser och lekar med text som deltagarna sjunger. Vem har inte sjungit *Bro, bro, breja* eller *Räven raskar över isen*. Dessa sånger finns fortfarande kvar i vår tradition, framförallt vid midsommartid och jul, men de har blivit alltmer sällsynta i skolsammanhang.

En **barnvisa** är enligt Netterstad en lyrisk dikt som handlar om barn och/eller riktar sig till barn. I början av 1900-talet kom en våg av nya svenska barnvisor. Här känner vi igen namn som Alice Tegnér, Felix Körling, Emmy Köhler, Jeanna Oterdahl och andra. Men barnvisan var länge en lyx som endast förekom i de högre samhällsklasserna.

Tegnér och hennes samtida värnade om traditionen. Den nya barnvisan som tog ett mer vardagligt grepp om texten företrädde av Gullan Bornemark och Lennart Hellsing. Tegnérsångerna om *Mors lilla Olle* och *Majas visa* byttes ut mot Bornemarks *Gubben i lådan* och *Min lilla ponny* och Hellsings *I Indialand*.

Dagens barnvisor betonar tolerans och integritet. Bertil Hallins visa om att Det finns nån av varje sort / nån är lång och nån är kort / Nån är stark och nån är svag / men igen är precis som jag, är ett bra typexempel på den moderna visan. Även sångförfattarna Karin Ljungmans och James Hollingworths låtar anknyter till denna genre. Visst minns du låtarna *Ålgarna demonstrerar* och den trafikpolitiska *Hur ska jag göra för att komma över vägen?*

En annan tendens är att barnvisor av idag oftare innehåller fakta och information om naturen och om främmande länder. Vem har inte lärt sig nya saker av TV-serien *Fem myror är fler än fyra elefanter*. Även andelen visor av fantasifull nonsenskaraktär har ökat, inte sällan med improviserade rörelser och till ackompanjemang av dagens populärmusik. Mora Träsk och Black Ingvars har även gjort sig kända för att rocka till och poppa upp de traditionella barnvisorna.